
**REGION
AZJI
I PACYFIKU**

**W LATACH
1985–2015**

REGION AZJI I PACYFIKU

W LATACH 1985–2015

Ciągłość i zmiana
w regionalnym
systemie międzynarodowym

redakcja naukowa
Aleksandra Jarczewska i Jakub Zajączkowski

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2016

Recenzja:
dr hab. *Kamil Zeidler*, prof. Uniwersytetu Gdańskiego

Redaktor prowadząca:
Anna Raciborska

Redakcja i korekta:
Magdalena Pluta

Projekt okładki:
Katarzyna Juras
Zdjęcie na okładce © Kongomonkey/Dreamstime

Copyright © 2016 by Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

Publikacja dofinansowana przez Prorektora Uniwersytetu Warszawskiego,
Dziekana Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych UW oraz
Polskie Towarzystwo Studiów Międzynarodowych

ISBN 978-83-7383-795-9

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Wiślana 8 (róg Browarnej), 00-317 Warszawa
tel./fax 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej, w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze
Skład i łamanie: WN Scholar (*Jerzy Łazarski*)
Druk i oprawa: Mazowieckie Centrum Poligrafii, Marki

SPIS TREŚCI

Wstęp (ALEKSANDRA JARCEWSKA, JAKUB ZAJĄCZKOWSKI)	9
--	---

CZĘŚĆ PIERWSZA

AZJA–PACYFIK W POLITYCE ZAGRANICZNEJ PAŃSTW REGIONU

ALEKSANDRA JARCEWSKA

Stany Zjednoczone – hegemonia w regionie Azji i Pacyfiku w latach 1985–2015	21
--	----

BOGDAN GÓRALCZYK

Ewolucja międzynarodowej strategii Chin (1985–2015)	53
---	----

MACIEJ MICHAŁEK

System trybutarny – chińska koncepcja ładu regionalnego	74
---	----

MAŁGORZATA ZACHARA, MARCIN SZYMAŃSKI

Strategiczna synergia. Orientacja morska w polityce Chińskiej Republiki Ludowej na podstawie Białej Księgi Bezpieczeństwa z 2015 roku	92
---	----

DOMINIK MIERZEJEWSKI

Adaptacje koncepcji <i>soft power</i> w zakresie retorycznego oddziaływania dyplomacji Chińskiej Republiki Ludowej . . .	107
---	-----

KRZYSZTOF GAWLIKOWSKI

Rola społeczeństwa obywatelskiego w najnowszych dziejach Chin	119
---	-----

WALDEMAR J. DZIAK, JERZY BAYER

Tradycyjne chińskie widzenie świata. Chiny jako centrum świata	154
--	-----

JAN ROWIŃSKI

Upadek Nikity S. Chruszczowa. Czy rzeczywiście była to niewykorzystana szansa zakończenia „zimnej wojny” między Pekinem a Moskwą? Spojrzenie z Zhongnanhai	169
--	-----

RAFAL KWIECIŃSKI	
Peryferie Wielkich Chin. Hongkong i Tajwan w poszukiwaniu nowej roli	195
MAREK REWIZORSKI	
Dyplomacja państw średniego rzędu i G20. Przypadek Republiki Korei	210
TADEUSZ DMOCHOWSKI	
Rosja w regionie Azji i Pacyfiku	228
KONSTANTIN K. KHUDOLEY	
The Russian Foreign Policy in the Pacific Region (1985–2015)	253
JAKUB ZAJĄCZKOWSKI	
Indie – mocarstwo regionu Indo-Pacyfiku	274
ŁUKASZ FIJAŁKOWSKI	
Australia – awans do statusu mocarstwa regionalnego	301
ANNA GRZYWACZ	
Indonezja – wzrost roli w regionie	318
MAŁGORZATA PIETRASIAK	
Wietnam – szczególna pozycja w regionie	334

CZEŚĆ DRUGA

EWOLUCJA WSPÓŁPRACY I RYWALIZACJI REGIONALNEJ

KATARZYNA A. NAWROT	
Industrializacja gospodarek Azji Wschodniej w latach 1985–2015	353
BOGUSŁAWA DRELICH-SKULSKA, ANNA H. JANKOWIAK	
Międzynarodowe sieci produkcji w Azji Wschodniej oraz Azji Południowo-Wschodniej na tle nowego międzynarodowego podziału pracy	375
ANNA WRÓBEL	
Proces liberalizacji handlu wewnątrzregionalnego w regionie Azji i Pacyfiku	393

ŁUKASZ GOŁOTA	
Teoretyczne i praktyczne aspekty stosowania handlu w celu budowy narodowego bogactwa na przykładzie British East India Company	419
KARINA JĘDRZEJOWSKA	
Ewolucja współpracy finansowej w regionie Azji i Pacyfiku	436
RAFAŁ ULATOWSKI	
Wzrost rangi bezpieczeństwa energetycznego w regionie Pacyfiku	461
AGATA WIKTORIA ZIĘTEK	
Ewolucja sporów w regionie Azji i Pacyfiku	477
ALDONA TOMCZYŃSKA	
Ewolucja polityki sankcji ekonomicznych Stanów Zjednoczonych Ameryki wobec Chińskiej Republiki Ludowej w latach 1985–2015	499
MARCIN GRABOWSKI	
Instytucjonalizacja współpracy regionalnej Azji i Pacyfiku	515
BARBARA REGULSKA-INGIELEWICZ	
Partnerstwo Transpacyficzne jako nowa formuła integracji gospodarczej w regionie Azji i Pacyfiku	538
JUSTYNA NAKONIECZNA-BARTOSIEWICZ	
Ruchy społeczne w Azji. Przypadek „rewolucji parasolek” w Hongkongu	558

CZEŚĆ TRZECIA

REGION AZJI I PACYFIKU A ZMIANA I RELACJE W SYSTEMIE MIĘDZYNARODOWYM

MIROSLAW SULEK	
Dynamika zmian parametrów potęgi państw regionu Azji i Pacyfiku 1985–2015	575
KAMIL ZAJĄCZKOWSKI	
Stosunki wybranych państw Azji z Afryką. Studium porównawcze	593

WIESŁAW LIZAK

Ewolucja stosunków Chińskiej Republiki Ludowej
z państwami Afryki 628

ANITA OBERDA-MONKIEWICZ, MARCIN FLORIAN GAWRYCKI

Ameryka Łacińska w regionie Azji i Pacyfiku. *Casus* Meksyku 645

*

EDWARD HALIŻAK

Region Pacyfiku w stosunkach międzynarodowych 663

Bibliografia prac naukowych oraz wybrane referaty na konferencjach
międzynarodowych Profesora Edwarda Haliżaka o regionie Azji i Pacyfiku
z lat 1985–2015 685

Noty o Autorach 689

WSTĘP

Azja i Pacyfik stanowią największy na świecie region wyróżniany w stosunkach międzynarodowych. Zakres pojęciowy tego obszaru jest znacznie szerszy niż jego wymiar geograficzny, jako że region ten jest konstrukcją polityczno-kulturową, obejmującą dwa pojęcia, tzn. Azję i Pacyfik. Niezależnie od tego, że w jego skład wchodzi państwa o różnej tradycji, kulturze, historii oraz poziomie rozwoju, to od lat siedemdziesiątych XX wieku zaczęto wyodrębniać obszar Pacyfiku (zwanego też Wspólnotą Pacyfiku) jako region w stosunkach międzynarodowych. Na tym terenie ujawniły się bowiem liczne podobieństwa i komplementarne uwarunkowania, służące kształtowaniu się wspólnoty. U progu XXI wieku doszło natomiast do wyłonienia się regionu Azji i Pacyfiku jako głównego obszaru stosunków międzynarodowych. Przesądzają o tym zarówno strategie wielkich mocarstw wobec tego regionu, jak i zachodzące tam procesy integracyjne. Regionalizm w tej części świata, utrzymując wysoką dynamikę rozwojową, przyczynił się do największej zmiany strukturalnej w stosunkach międzynarodowych od upadku imperiów kolonialnych. W efekcie nastąpiło przesunięcie środka ciężkości i koncentracji siły z obszaru euroatlantyckiego na obszar Azji i Pacyfiku we współczesnych stosunkach międzynarodowych.

Na możliwość rozwoju takiego scenariusza już 30 lat temu zwrócił uwagę prof. dr hab. Edward Haliżak (wtedy mający stopień doktora) w artykule pt. „Region Pacyfiku w stosunkach międzynarodowych” opublikowanym w *Sprawach Międzynarodowych* (1985, nr 12) i wydanym przez Polski Instytut Spraw Międzynarodowych¹.

Innowacyjny charakter opublikowanej trzy dekady temu pracy prof. Haliżaka polegał na podjęciu po raz pierwszy w polskiej literaturze przedmiotu problemu wyłaniającego się regionu Pacyfiku w stosunkach międzynarodowych. Przypomnieć należy, że autorzy, którzy podejmowali w owym czasie problematykę tamtej części świata, ujmowali ją w kategoriach wywodzącej się z kolonialnej tradycji pojęcia „Dalekiego Wschodu”, dzisiaj praktycznie nieobecnego w naukowym dyskursie. Lektura artykułu E. Haliżaka sprzed trzech dekad stanowi okazję do porównań z obecnym stanem stosunków w regionie Azji i Pacyfiku oraz stanem badań na ten temat.

¹ Przedruk tego artykułu na s. 663–684 niniejszego tomu.

W połowie lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia w ramach bipolarnego, sztywnego układu ZSRR–USA w badaniach stosunków międzynarodowych dominowały problematyka bezpieczeństwa w stosunkach Wschód–Zachód i europocentryczny oraz euroatlantycki punkt widzenia. Był to jednocześnie czas, w którym zaczęły się ujawniać przesłanki późniejszych fundamentalnych zmian w międzynarodowym porządku i układzie sił. Stany Zjednoczone, za sprawą rewolucji konserwatywnej administracji Ronalda Reagana po tzw. wietnamskiej traumie, odzyskiwały „hegemoniczną pewność”, a gospodarka amerykańska, dzięki kolejnej rewolucji technologicznej i niższym podatkom, zwiększyła tempo rozwoju. ZSRR – zimnowojenny przeciwnik USA – znajdował się w fazie kryzysu, rozpoczęta zaś w 1985 roku pierestrojka Michaiła Gorbaczowa była spóźnioną próbą reformowania imperium sowieckiego, które rozpadło się kilka lat później.

Kolejna kluczowa zmiana strukturalna w stosunkach międzynarodowych z perspektywy 1985 roku znajdowała się we wczesnej fazie rozwoju. Była ona związana z pojawieniem się fenomenu państw nowo uprzemysłowionych pierwszej generacji (Republika Korei², Tajwan, Hongkong i Singapur), a także zapoczątkowaniem polityki otwarcia Chin w 1979 roku, której efekty od niedawna się uwidaczniają. To za sprawą tych nowych tendencji rozwojowych publicyści, badacze i politycy zaczęli posługiwać się terminem „Wiek Pacyfiku”³.

Opublikowanie przez prof. Edwarda Haliżaka artykułu o regionie Pacyfiku już w 1985 roku dowodziło adekwatności w wyborze problemu badawczego. Ponadto o znaczeniu tego artykułu przesądziła nie tylko trafność wyboru tematu, lecz także zastosowanie po raz pierwszy w polskich badaniach innowacyjnej metody analizy regionalnej, która odwoływała się z jednej strony do materialnych, z drugiej zaś do kulturowo-cywilizacyjnych kryteriów oraz specyfiki regionalizmu morskiego. Najbardziej znacząca część artykułu to rekonstrukcja z ówczesnej perspektywy podejścia regionalnego czterech mocarstw (USA, ZSRR, Chin i Japonii). Już wtedy dowodziło to, jak ważnym regionem jest Azja i Pacyfik w polityce zagranicznej i globalnej strategii tych podmiotów. Stworzyło to także doskonałą okazję do porównań ze stanem dzisiejszym i formułowaniu na tej podstawie wniosków o procesie ciągłości i zmian w polityce zagranicznej wspomnianych czterech mocarstw.

Artykuł prof. Edwarda Haliżaka z 1985 roku zapoczątkował również jego badania dotyczące regionu Azji i Pacyfiku, które zaowocowały licznymi publikacjami (zob. dołączony wykaz, s. 685–688). To interesujący zestaw, pokazujący ewolucję podejmowanych wątków badawczych w ciągu trzech dekad. Jako redaktorzy tomu pragniemy zwrócić uwagę na trzy, naszym zdaniem kluczowe, publikacje, które w znaczący sposób przyczyniły się do poszerzenia wiedzy na temat regionu Azji i Pacyfiku w Polsce.

² W książce nazwa Republika Korei jest używana wymiennie z Koreą Południową, a Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna (KRLD) z nazwą Korea Północna.

³ P. Korhonen, The Pacific age in world history, *Journal of World History*, 1996, nr 1(1), s. 41–70.

Pierwsza z nich to praca zbiorowa pod redakcją prof. Edwarda Halizaka pt. *Tajwan w stosunkach międzynarodowych* (Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1997). Czas, w którym została opublikowana, to wyjątkowy moment w historii tego specyficznego bytu politycznego, ze względu na dokonującą się tam transformację ustroju politycznego i gospodarczego. Obecnie Tajwan jest podmiotem o ugruntowanej demokracji oraz odgrywa kluczową rolę w regionalnym układzie sił. Lektura tej pracy jest istotnym źródłem przemyśleń na temat możliwości współistnienia, dialogu i kompatybilności wartości Zachodu (prawa człowieka, demokracja, gospodarka rynkowa) z wartościami azjatyckimi i konfucjańską tradycją Chin.

W 1999 roku nakładem tej samej oficyny ukazała się monografia autorstwa prof. Edwarda Halizaka, pt. *Stosunki międzynarodowe w regionie Azji i Pacyfiku*. Była to pierwsza publikacja w Polsce, która w sposób holistyczny analizowała problematykę stosunków międzynarodowych w badanym regionie. Zastosowano w niej metodę analizy regionalnej, łączącej wymiar polityczny i ekonomiczny. Badając związek między specyfiką wewnątrzregionalnego podziału pracy oraz regionalnego systemu bezpieczeństwa, Autor dokonał pierwszej, w polskiej nauce o stosunkach międzynarodowych, analizy odpowiadającej kryteriom międzynarodowej ekonomii politycznej. Ustalenia zawarte w tym tomie nadal zachowują ważność i są inspiracją do podejmowania nowych badań. W dydaktyce studiów regionalnych, zwłaszcza azjatyckich, ta pozycja ma priorytetowe znaczenie.

Trzecia wyróżniająca się publikacja w dorobku naukowym prof. Halizaka nosi tytuł *Zmiana układu sił USA–Chiny a transformacja porządku międzynarodowego* (Żurawia Papers, z. 7). W tej liczącej 187 stron monografii wydanej w 2005 roku (a więc 20 lat po ukazaniu się artykułu o Pacyfiku) Autor dokonał przenikliwej analizy zmian strukturalnych we współczesnych stosunkach międzynarodowych, wyłaniając nową dwubiegunową strukturę USA–Chiny, świadczącą o transformacji regionalnego i globalnego porządku międzynarodowego. W rozdziale zatytułowanym „Antycypacja zmian porządku międzynarodowego” zidentyfikował on scenariusze rozwoju sytuacji w Chinach, które dziś, z perspektywy 2016 roku, wydają się trafne i potwierdzają przyjęte wtedy założenia badawcze.

Jubileusz trzydziestolecia wydania artykułu prof. Edwarda Halizaka stał się inspiracją dla podjęcia na nowo tematyki dotyczącej regionu Azji i Pacyfiku⁴. Efektem przeprowadzonych badań, odnoszących się do okresu 1985–2015, jest

⁴ Zwyczaj odnotowywania jubileuszy istotnych dla postępu naukowego publikacji jest praktykowany przez wydawców książek i czasopism naukowych. Przykładem może służyć specjalne wydanie czasopisma *Millennium Journal of International Studies* w 2011 roku dla podkreślenia rangi opublikowanego w 1981 roku artykułu Roberta Coxa „Social forces, states and world order: Beyond international relations theory” – uznawanego za postpozytywistyczny manifest metodologiczny. Jubileusze wydarzeń naukowych zasługują na uhonorowanie okolicznościową publikacją dla podkreślenia wkładu w rozwój badań. Jest to istotne w historiografii każdej dyscypliny i umożliwia odniesienie się do procesu ewolucji i kumulacji wiedzy. To także ważny element dla prowadzenia badań porównawczych. Ponadto podkreśla znaczenie indywidualnego wkładu badacza w rozwój danej dyscypliny wedle kryteriów naukowych i akademickich.

publikacja, którą oddajemy w Państwa ręce. Szczególnie istotnym wątkiem podjętym przez Autorów jest problem ciągłości i zmiany w stosunkach międzynarodowych na przykładzie regionu Azji i Pacyfiku. Wysoka dynamika rozwojowa, jaka ma miejsce na tym obszarze we wszystkich dziedzinach, uzasadnia wybór takiego problemu badawczego, którego ranga w literaturze przedmiotu jest powszechnie podkreślana⁵. Artykuł Profesora z 1985 roku stanowi punkt wyjścia do analiz porównawczych w trzydziestoletnim okresie rozwoju procesów regionalnych na obszarze Azji i Pacyfiku, które doprowadziły do przekształcenia go w centrum światowej gospodarki i stosunków międzynarodowych w sferze politycznej i bezpieczeństwa.

Celem publikacji jest zatem ukazanie, w jakim stopniu i w odniesieniu do jakich zagadnień możemy mówić o kontynuacji, a jakich – o zmianach, oraz jak wpływają one na obecną pozycję regionu Azji i Pacyfiku (także wchodzących w jego skład państw) w stosunkach międzynarodowych. Przyjęcie takiego celu badawczego implikowało strukturę jubileuszowej pracy zbiorowej. Kolejność rozdziałów podyktowana została ich merytoryczną zawartością, tak aby poszczególne części pracy były ze sobą powiązane i tworzyły logiczną całość.

W części pierwszej poddano analizie koncepcje polityki zagranicznej najważniejszych państw regionu Azji i Pacyfiku. Ta część zawiera 14 rozdziałów, z których aż siedem poświęconych jest Chinom.

Rozdział pierwszy obejmuje obszernie omówienie polityki największego mocarstwa świata – Stanów Zjednoczonych – wobec państw regionu. Odwołując się do teoretycznych rozważań na temat hegemonii, a w szczególności do teorii hegemonicznej stabilności, Aleksandra Jarczewska przedstawia ewolucję podejścia USA do regionu w ostatnich trzech dekadach w odniesieniu do czterech głównych czynników o charakterze: politycznym, normatywnym, wojskowym i ekonomicznym.

Kolejne rozdziały, stanowiące główną oś tej części tomu, odnoszą się do Chin. Państwo to, dzięki wysokiej dynamice rozwojowej i powiększeniu parametrów potęgi, w największym stopniu przyczyniło się do przewartościowania i zmian w stosunkach wewnątrzregionalnych oraz w wymiarze globalnym. Kwestią ewolucji międzynarodowej pozycji Chin zajął się Bogdan Góralczyk. W swoim rozdziale pokazuje, jak Chiny z państwa skoncentrowanego na regionie przekształciły się w potęgę o globalnym zasięgu, realnie zagrażającą hegemonicznej pozycji Stanów Zjednoczonych.

Kolejnym zagadnieniem związanym z aktywnością i pozycją międzynarodową Chin jest, opisany w rozdziale Macieja Michałka, system trybutarny rozpatrywany w kontekście chińskiej koncepcji ładu regionalnego. Choć, jak twierdzi autor, mało prawdopodobne jest odtworzenie przez Chiny tradycyjnego systemu trybutarnego w Azji Wschodniej, to jednak warto się przyglądać temu zjawisku

⁵ L. Sindjonn, „Transformation of international relations – between change and continuity: Introduction”, *International Political Science Review* 2001, nr 3, s. 219–228.

w kontekście obecnej aktywności regionalnej Kraju Środka. Małgorzata Zachara i Marcin Szymański zaprezentowali praktyczny wymiar chińskiej polityki *hard power* w postaci morskiej strategii Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL). Autorzy przedstawiają analizę zapisów chińskiej Białej Księgi Obronności z roku 2015, która zdaje się dowodzić, że obszar Zachodniego Pacyfiku jest obecnie „środkiem ciężkości” globalnej rywalizacji. Rozdział Dominika Mierzejewskiego odnosi się natomiast do kwestii wykorzystania zachodniej koncepcji *soft power* w chińskiej dyplomacji. Autor wyjaśnia specyfikę chińskiego *soft power* i pokazuje, na ile praktyka ChRL w zakresie dyplomacji publicznej różni się od zachodnich wzorców.

Krzysztof Gawlikowski podejmuje problematykę społeczną, przedstawiając proces tworzenia się społeczeństwa obywatelskiego w chińskich warunkach. Podkreśla przy tym konieczność rozpatrywania tego problemu z uwzględnieniem specyfiki i różnorodności państw spoza kręgu cywilizacji chrześcijańskiej oraz sugeruje nieuleganie europocentrycznemu uniwersalizmowi przy ocenach efektów przemian społecznych. Do kwestii społeczno-cywilizacyjnych odnoszą się także autorzy kolejnego rozdziału Waldemar J. Dziak i Jerzy Bayer. Sięgając do historii, przedstawiają tradycyjne chińskie widzenie świata, w którym Chiny stanowiły jego centrum. Tłumaczą, na ile takie myślenie jest aktualne do dziś i jak wykorzystywano je w celach propagandowych w polityce ChRL.

„Chińską” część zamyka rozdział Jana Rowińskiego, który w swoich rozważaniach wrócił do czasów zimnowojennych i zajął się problemem relacji chińsko-radzieckich po odsunięciu od władzy Nikity Chruszczowa. Odwołując się do odtajnionych w ostatnim czasie dokumentów źródłowych, autor ten odtwarza wydarzenia lat sześćdziesiątych XX wieku, ukazując istotę relacji między najsilniejszymi państwami bloku socjalistycznego. Mimo że rozdział nie odnosi się do badanego w publikacji okresu 1985–2015, został do niej włączony z uwagi na możliwość zapoznania Czytelnika z nieznanymi do tej pory faktami oraz interpretacjami historycznych wydarzeń o ogromnym znaczeniu dla późniejszych relacji w regionie.

Swego rodzaju pomostem między zagadnieniami dotyczącymi Chin i innych państw w regionie jest rozdział Rafała Kwiecińskiego, dotyczący Hongkongu oraz Tajwanu. Autor prezentuje w nim specyfikę tych podmiotów, które nazywa Peryferiami Wielkich Chin, wskazując na elementy autonomii oraz zależności od ChRL.

W kolejnych rozdziałach poddano analizie politykę zagraniczną wybranych państw regionu. Marek Rewizorski przedstawia Republikę Korei jako państwo średniego rzędu prowadzące tzw. dyplomację niszową, co pokazuje na przykładzie jej skutecznej polityki w ramach G20. W tej części znalazły się także dwa rozdziały poświęcone Rosji przygotowane przez Tadeusza Dmochowskiego oraz Konstantina K. Khudoleya. Autor pierwszego skupił się na przedstawieniu w chronologicznym ujęciu stosunków Federacji Rosyjskiej z regionem Azji i Pacyfiku. Wśród wyróżnionych przez niego problemów odnajdujemy: relacje z najważniejszymi organizacjami w tej części świata, kwestię eksportu gazu i ropy, współpracę

handlową oraz militarną pozycję Rosji na tym obszarze. Konstantin K. Khudoley, dokonując także analizy rosyjskiej polityki wobec regionu Pacyfiku, podkreślił, że w ostatnim dziesięcioleciu wzrosło jego znaczenie w polityce Moskwy. Rezultaty są jednak wciąż dużo słabsze niż oczekiwania. Głównym problemem, zdaniem autora, jest brak dialogu Moskwa–Waszyngton w sprawach dotyczących regionu Pacyfiku.

Istotną nowość stanowią rozdziały poświęcone takim państwom, jak: Indie, Australia, Indonezja i Wietnam, które są nowymi i coraz bardziej wpływowymi uczestnikami systemu regionalnego Azji i Pacyfiku. Jest to przejaw znaczącej zmiany w regionalnym układzie sił. Dowodzi także przedmiotowego i podmiotowego rozszerzenia regionu Azji i Pacyfiku.

Jakub Zajączkowski poddał analizie politykę Indii w regionie Oceanu Indyjskiego i Pacyfiku. Skupił się w szczególności na zaprezentowaniu ewolucji tożsamości międzynarodowej Indii w ostatnich trzech dekadach, pokazując, w jaki sposób państwo rozwijające się i mocarstwo z regionu Azji Południowej przekształciło się w mocarstwo regionu Indo-Pacyfiku. Podobna sytuacja dotyczy Australii, opisaną przez Łukasza Fijałkowskiego, która z pozycji regionalnego „outsidera” awansowała do statusu mocarstwa regionalnego, choć jak podkreśla autor, „nie w pełni samodzielnego”. Inną wschodzącą potęgą regionalną zajęła się Anna Grzywacz. Zaprezentowała dynamiczny rozwój siły oraz znaczenia Indonezji w regionie, podkreślając szczególną rolę tego państwa jako pomostu między państwami Zachodu a światem islamu. Pierwszą część publikacji zamyka rozdział Małgorzaty Pietrasiak, która przedstawiła Wietnam jako państwo o szczególnej pozycji w regionie. Zdaniem autorki polega ona na połączeniu potencjału tego kraju z umiejętnie prowadzoną współpracą zarówno z państwami sąsiadującymi, jak i globalnymi oraz regionalnymi mocarstwami.

Część druga publikacji nosi tytuł „Ewolucja współpracy i rywalizacji regionalnej”. Autorzy poszczególnych rozdziałów w całościowy i wszechstronny sposób zanalizowali w niej problematykę rozwoju współpracy regionalnej w sferze gospodarczej, a więc tej, która decyduje o dynamice zmian w regionie i przesunięciu tam środka ciężkości gospodarki światowej oraz stosunków międzynarodowych. Lektura opracowań poświęconych tej problematyce stanowi źródło interesujących refleksji o postępie w instytucjonalizacji regionalnej współpracy gospodarczej, jak również rywalizacji w regionie. Ważnym uzupełnieniem tej części pracy są rozdziały traktujące o bezpieczeństwie regionalnym.

Tę część publikacji otwiera rozdział autorstwa Katarzyny A. Nawrot dotyczący procesu industrializacji gospodarek Azji Wschodniej w ostatnich trzech dekadach. Autorka ukazała, jak zmiany w uprzemysłowieniu poszczególnych państw oraz włączanie się w struktury handlu światowego wpłynęły na procesy transformacji gospodarczej w krajach badanego regionu. Kontynuacją tej problematyki jest rozdział Bogusławy Drelich-Skulskiej i Anny H. Jankowiak, które poddały analizie problem tworzenia międzynarodowych sieci produkcji w Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej. Autorki przedstawiają teoretyczne podłoże badanych

procesów, a następnie ewolucję międzynarodowych sieci produkcji w badanych regionach i pokazują praktyczny wymiar tego procesu na przykładzie branży produkcji dysków.

Kolejny rozdział, przygotowany przez Annę Wróbel, dotyczy liberalizacji handlu wewnątrzregionalnego w regionie Azji i Pacyfiku. Analiza obejmuje zarówno charakter współpracy w ramach regionalizmu handlowego, jak i jej przyczyny, zakres oraz typy porozumień ją określających. W tematyce handlowej utrzymamy jest także rozdział Łukasza Gołoty. Na przykładzie aktywności Brytyjskiej Kompanii Wschodnioindyjskiej autor przedstawia teoretyczne i praktyczne aspekty stosowania handlu w celu tworzenia bogactwa narodowego. Rozdział ma charakter historyczny, jednak ukazuje prawidłowości, które można odnieść także do współczesności – szczególnie w kontekście wykorzystania strategii proeksportowej do budowy gospodarczej potęgi Chin.

Kwestię ewolucji współpracy walutowej podjęła z kolei Karina Jędrzejowska. Skupiła się przede wszystkim na działaniach mających na celu rozszerzenie zakresu i instytucjonalizację współpracy finansowej i monetarnej w regionie, a nie na analizie aktualnego stanu powiązań finansowych. Nie mniej istotnym problemem jest wzrost rangi bezpieczeństwa energetycznego w omawianej części świata, którym zajął się Rafał Ulatowski. Na przykładzie analizy rynku ropy naftowej pokazuje, jak wzrost gospodarczy tamtejszych państw wpłynął na wzrost popytu na surowce energetyczne, zwiększając tym samym znaczenie zagadnienia bezpieczeństwa energetycznego na badanym obszarze.

W kolejnym rozdziale Agata W. Ziętek poruszyła zagadnienie ewolucji sporów w regionie na przykładzie Morza Południowochińskiego. Według autorki wielowymiarowość problemów, które się tam pojawiają, oraz liczba państw w nie zaangażowanych (ze szczególną rolą USA i ChRL) wskazują na znaczenie tego obszaru. Aldona Tomczyńska przedstawiła kwestię sankcji ekonomicznych na przykładzie relacji Stanów Zjednoczonych z Chińską Republiką Ludową. Przeprowadzona przez nią analiza pokazuje złożoność relacji między obydwoma krajami oraz interferencje czynnika ekonomicznego ze sferą polityki zagranicznej.

Marcin Grabowski zajął się natomiast problematyką instytucjonalizacji współpracy państw Azji i Pacyfiku, podkreślając przy tym rywalizacyjny charakter procesów integracji ogólnoregionalnej i subregionalnej. Główną uwagę poświęcił forum Współpracy Gospodarczej Azji i Pacyfiku (APEC) oraz tworzącej się strukturze Partnerstwa Transpacyficznego (TPP). Rozdział Barbary Regulskiej-Ingielewicz ma charakter uszczegóławiający w stosunku do poprzedniego i ukazuje kwestię instytucjonalizacji współpracy w regionie w odniesieniu do przykładu TPP jako nowej formuły integracji w tej części świata.

Drugą część publikacji zamyka rozdział Justyny Nakoniecznej-Bartosiewicz odnoszący się do kwestii społeczno-gospodarczych. Autorka opisuje w nim ruchy społeczne w Azji na przykładzie „rewolucji parasolek” w Hongkongu, czyli pierwszego od 25 lat dużego sprzeciwu obywatelskiego wobec chińskiej partii komunistycznej.

W trzeciej części pracy zatytułowanej „Region Azji i Pacyfiku a zmiana i relacje w systemie międzynarodowym” autorzy czterech rozdziałów próbują odpowiedzieć na pytanie implikowane jej tytułem. To znaczy – jak zmienia się region oraz jak wpływają na niego relacje z państwami położonymi w innych częściach świata.

Rozważania tej części otwiera rozdział Mirosława Sułka, w którym na podstawie wybranych parametrów pokazuje on, jak przebiegała zmiana potęgi państw regionu Azji i Pacyfiku. Zastosowany model badawczy wykazał, że w okresie ostatnich trzech dekad nastąpił wzrost potęgi państw badanego regionu, przy czym największym wygranym okazały się Chiny, natomiast największym przegranym – Japonia.

Autorzy kolejnych rozdziałów skupili się na relacjach państw Azji i Pacyfiku z krajami spoza tego regionu. Kamil Zajączkowski przedstawia politykę czterech wybranych państw azjatyckich (tj. ChRL, Japonii, Indii oraz Republiki Korei) wobec kontynentu afrykańskiego. Autor pokazuje ewolucję, a także specyfikę podejścia tych państw do Afryki i charakteryzuje ją w kategoriach współpracy Południe–Południe w przeciwieństwie do tradycyjnych form oddziaływań Północ–Południe. Z kolei Wiesław Lizak, pisząc także o relacjach państw azjatyckich z kontynentem afrykańskim, skupia się przede wszystkim na przykładzie Chin. Autor przedstawia ewolucję stosunków ChRL z państwami Afryki, która prowadzi do budowy strategicznych więzi, wynikających przede wszystkim z dążenia do zabezpieczenia i wzmocnienia procesów stabilizacyjnych w gospodarkach uczestników tego procesu.

Publikację zamyka rozdział autorstwa Anity Oberdy-Monkiewicz oraz Marcina Floriana Gawryckiego traktujący o ewolucji stanowiska państw Ameryki Łacińskiej wobec regionu Azji i Pacyfiku. Na przykładzie Meksyku pokazują, jak w ciągu ostatnich trzech dekad zmieniała się percepcja regionu Azji i Pacyfiku przez państwa latynoamerykańskie oraz jakie działania są podejmowane w celu włączenia się do azjatyckich procesów integracyjnych oraz zacieśniania relacji z regionem.

Na treść omawianej pracy zbiorowej składają się rozdziały napisane zarówno przez doświadczonych, długoletnich badaczy, jak i młodszych pracowników naukowych (adiunktów i doktorantów), dla których region Azji i Pacyfiku okazał się ciekawym wyzwaniem naukowym. Jesteśmy przekonani, że osoby, które u progu swej kariery naukowej wybierają ten region jako przedmiot badań, będą w przyszłości chętnie sięgać do tej problematyki o kluczowym znaczeniu dla współczesnych stosunków międzynarodowych.

Jako redaktorzy tej pracy zbiorowej wyrażamy także nadzieję, że uhonorowanie jubileuszu 30-lecia badań regionu Azji i Pacyfiku realizowanych przez prof. Edwarda Haliżaka będzie zachętą i inspiracją do rozwoju dalszych badań tej problematyki nie tylko przez autorów tej książki, lecz także innych badaczy stosunków międzynarodowych.

Wszystkim Autorom, którzy zdecydowali się wziąć udział w przygotowaniu tej wspólnej publikacji, chcielibyśmy serdecznie podziękować za ogrom pracy,

jaki włożyli w przygotowanie poszczególnych rozdziałów, oraz wyrazić nadzieję na dalszą współpracę przy kolejnych inicjatywach naukowych.

Wydawnictwu Naukowemu Scholar dziękujemy za pomoc w opracowaniu i wydaniu tomu, a Pani Redaktor Annie Raciborskiej – za cierpliwość i wyrozumiałość w kontaktach z redaktorami naukowymi tej książki.

Wyrażamy także podziękowania prof. dr. hab. Alojzemu Z. Nowakowi, Rektorowi Uniwersytetu Warszawskiego oraz prof. dr. hab. Januszowi Adamowskiemu, Dziekanowi Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych za udzielenie wsparcia finansowego, bez którego powstanie tej publikacji nie byłoby możliwe.

Samemu Profesorowi Edwardowi Halizakowi życzymy zaś owocnej kontynuacji badań jego ulubionego regionu, a magia i duch Pacyfiku niech nie przestają go inspirować w tym dziele.

*Aleksandra Jarczevska
Jakub Zajączkowski*